

33. SZERKESZTŐI MEGJEGYZÉSEK. ARANY JÁNOS ÖSSZES MŰVEI XII. S. a. r. Németh G. Béla. Bp., 1963. 318.
34. NÉPKÖLTÉSZETRŐL. Erdélyi János: NYELVÉSZETI ÉS NÉPKÖLTÉSZETI, NÉPZENEI ÍRÁSOK. S. a. r. T. Erdélyi Ilona. A jegyzeteket írta T. Erdélyi Ilona és Szathmári István. Bp., 1991. 108.
35. Vö. Petőfi Sándor: i. m. 162–3. és 246–7.
36. ARANY JÁNOS ÖSSZES MŰVEI XV. S. a. r. Sáfrán Györgyi. Bp., 1975. 77.
37. ARANY JÁNOS NÉPDALGYŰJTEMÉNYE. Közzetési Kodály Zoltán és Gyulai Ágost. Bp., 1952.
38. L. ARANY JÁNOS ÖSSZES MŰVEI XV. S. a. r. Sáfrán Györgyi. Bp., 1975. 42, 53, 56, 68.
39. ARANY JÁNOS ÖSSZES MŰVEI XVI. S. a. r. Sáfrán Györgyi. Bp., 1982. 382.
40. Uo. 396–397. Az utóbbi idézeteket s Arany eposzkritikai normáinak elemzését l. Dávidházi Péter HUNYT MESTERÜNK. ARANY JÁNOS KRITIKAI ÖRÖKSÉGE című könyvének (Bp., 1992) „NEM CHIMAERA-E NÉP-EPOST GONDOLNI?” A KÖLTŐ-KRITIKUS MŰFAJELMÉLETI DILEMMÁJA című fejezetében: 113–136.
41. A MAGYAR NÉPDAL AZ IRODALOMBAN. ARANY JÁNOS ÖSSZES MŰVEI XI. S. a. r. Németh G. Béla. Bp., 1968. 386.
42. NÉPIESSÉGÜNK A KÖLTÉSZETBEN. Arany János: i. m. 381.
43. ARANY JÁNOS ÖSSZES MŰVEI X. S. a. r. Kerestury Mária. Bp., 1962. 269.
44. ARANY JÁNOS ÖSSZES MŰVEI XI. S. a. r. Németh G. Béla. Bp., 1968. 386.
45. ARANY JÁNOS ÖSSZES MŰVEI X. S. a. r. Kerestury Mária. Bp., 1962. 556.
46. Arany határkereső és határkijelölő normáiról l. Dávidházi Péter: i. m. 73–111.
47. NÉPIESSÉGÜNK A KÖLTÉSZETBEN. ARANY JÁNOS ÖSSZES MŰVEI XI. S. a. r. Németh G. Béla. Bp., 1968. 380.
48. PETŐFI SÁNDOR ÉS LYRAI KÖLTÉSZETÜNK. Gyulai Pál: KRITIKAI DOLGOZATOK. 1854–1861. Bp., 1908. 64. Idézi Horváth János: PETŐFI SÁNDOR. Bp., 1922. 123.
49. I. m. 123.

Kukorelly Endre

A

A, a. Nem az apámról álmodok, hanem a nagymamámról. Az anyai nagyanyámról, mert az apám anyját nem ismertem, meghalt az ostrom alatt a Lipótmezőn. Bombázták a Lipótmezőt. Tehát bombázták a Lipótmezőt. Álmodok, de nem az apámról. Az álmaimat elfelejtem, ha nem mondom el azonnal, nem mondom ki vagy nem írom le. Nemigen írom le, és amíg kiérek a konyhába, elfelejtem. Az előszobában még *van*, gondolom, gondolok rá, tologatom, áttöltöm egy másik rekeszbe, amolyan íz-szerűség az álom. Gondolkodom vagy szörnyülködök, és felejték. Ácsorgok a kövön, nézegetem azt a hihetetlen *reggeli fejet* a tükörben. Az egyik papucsom megvan. Az előszoba jég-hideg, a konyha is jég-hideg, jég kő, átveszem a papucsot a másik lábamra. Megtekinted a fejedet. Közel. Elég közelről az orrom, közel megyek. Fekete foltocskák a tükrön, megreped, lejön a foncsorozás. A nagyfi megjelenik, a nagymama szobája, kinyitja az ajtót, öregecske, de nincs semmi baj, mosolyog, mondja, hogy remekül van, látni is, hogy tényleg milyen remek, tehát nem halt meg, nem tudom, honnan a francból vettem, hogy meghalt mégis. Kilencvennégy éves, pontosan annyi, karácsonyeste, amikor meghalt. Atőlelem, gyenge, szorít magához, ahogy csak bír. Egyszer vagy kétszer

az apámról is álmodtam. Azt álmodtam, hogy kiköltözött a vikendházba a telkünkre, kimentem, csak úgy véletlenül, hideg volt, kora tél, ott vacakolt az apám a kertben, a mackógyátájában. Kapált? Nem is örült nekem, csöppet sem. Mióta. Évek óta. Mi az, hát te meg itt vagy? És te? Bementünk a házba, csinált teát, hideg a szoba, nincs befűtve. Fölteszem a teát, mondta. Bordó mackóruha, kitérdelt. Cigizel? Nem cigizek. Nem is szeretem egyáltalán a teát. Nem nagyon emlékszem rá, hogy az apu szeretete volna a teát.

Én semennyit se látok magamból. Néhány rendes vagy helyes magyar mondat, ami látszik. Az anyám a szalámigyárban dolgozott. Az apu kék szemű. Vagy pedig ha kiabálok, és a kiabálás miatt visszhangzik a lakás, azt hallom, ahogy visszajön a hang, hogy én vagyok. Én persze hogy vagyok. Tudok meglepetéseket is okozni, és olyankor érzek valamiféle *ént*. Tudok tükörbe nézni minden további nélkül, és ott is látszik az. Látszik rajtam a hatás. Az apámat viszont eleget (1) láttam, és azt mondják *rádásul* (2), hogy hasonlítok rá. Ha láttunk eleget belőle, unalommal fordulunk el onnan. Aztán a reménytelen keresgélés az ilyen-olyan, éles meg nem éles fényképek között.

Az anyámnak nem tetszenek a szép férfiak, az apám fölöslegesen szép volt. Nem tetszett neki. Az anyu a szalámigyárban (3) dolgozott, amikor én születtem, az apámnak pedig nem volt munkája, nem vették fel sehova. Nem vesznek föl (vagy *úgysem* vesznek föl) az egyetemre, mondta *egyszer* (4). Nem pontosan tudom, mi a szép férfi(ban), nőket kell hozzá, a méréshez, *használni*. Kék szemű. Az anyám szerint ez túlzás, a férje, *túlzott*. A lányok pedig szépen rendesen kijeleztek, tényleg mint egy műszer, összeszedték magukat. Ugyanakkor az apám jó ember volt, jó, érzelmes, érzélgős és fárasztó. Állandóan *egy* puszit (5) kellett adni, amit untam. Puszi, durr. Leült és pasziánszozott. Ezt iderakom, ezt meg iderakom. A Háború és békét olvasta, amikor befejezte, gyorsan valami mást, a Tom Jonest vagy az Ivanhoe-t, aztán megint a Háború és békét. Amikor hazajött a bankból, átöltözött, és felrakta a kávéját.

Hazajött, átöltözött, bekapcsolta a motort, csak azután tette oda a kávéját.

Ha mindkét szál elszakadt, kikapcsolta az orsózót, és a motor lassan mélyülő hangon leállt. Jaaaaaaa a a a. Ha kikapott a Fradi, én dühöngtem. Egyszer sirtam a rádió előtt a közvetítésnél a fájdalomtól. Épp moziba mentünk volna, a tizenharmadik kerületi Kossuthba, meccs közben.

Hagyjam ott a közvetítést.

Nem jössz, kérdezte. A hetvenhatossal át az Élmunkás hídon, a Váci útig. Kikapott a Fradi, lehet, hogy nem zavarta. Szombaton kijött Szentistvántelepre, kicsit kapál-gatta az eprest, feküdt a nyugszékben, nagyokat reccsent a nyugszék. Élvezem a napot. Néha ballal visszapasszolta a labdát. Nem kommunisztázott. Bridzsparti előtt komcsiztak, a Miki meg a Lolcsi, az anyám komcsizott, a Kati néni is, az apám írta a játzmákat egy füzetbe, robber, nagyon precíz, azzal van elfoglalva. Nem komcsizik, vagy csak előttem nem. Előttem (6) nem.

Vasárnap bejöttek meglátogatni. Hoztak sült csirkét meg kólát, délelőtt lehetett bejönni a látogatóknak, az nem tetszett, nem tetszhetett nekik, hogy annyira le vagyok fogyva. Le van fogyva a gyerek. Nem mondták meg, hogy nem tetszett nekik. Két év, azt ki lehet bírni. Amikor kórházba került az apám, elengedtek kimaradásra. Hazamentem, üldögéltem a kádban. Egy tizennyolc ágyas szagú teremben feküdt az apu. Nagyon rendben van, mondta.

Jól van. Hogy vagy?

Egyszer dühömben beküldtem előtte az ajtót.

A gangon áll, bekúrtam az előszobaajtót. Egyszer meg viccből véletlenül fölcaptam az állát, addig hadonásztam az orra előtt.

Bemehettem a bankba, páternoszterezünk. Fel a padlástérig, ki volt írva, hogy tessék kiszállni, piros felkiáltójel, nem szálltunk ki, fogtam a lábszárát. Csikorogva átfordul a kabin, nem állunk fejre. Rengeteg színes ceruzát tartott a fiókjában, beruházási bank, és lehetett írógépelni. Egyszer a meccs szünetében, ez a Népstadionban volt, nem tudtam pisilni, pedig nagyon jó lett volna. Álltunk a férfitálcán a büdösben, nem sikerült, azt hiszem, a büdösség miatt. Az apu ott maradt velem, már rég elkezdődött a második félidő. Telt ház van. Le kellett volna pisilni azt a kátrányfalat.

Németországba vitték a sebesülésével az apámat, morfiumkezelést kapott. A combja belső felén hosszú forradás, a vádlin kisebb sebkráter. Valahogy végigfurakodott a géppisztolylövedék a lábszárán, kívülről befelé és föl. A ruszki, az a bizonyos *ruszki*, meg *németország* sokáig (7) amolyan mese. Gonosz szereplők a mesében, tudom, hogy rossz és megdöglik, még nem, *sokáig* nem, csak a vége felé. Szerepelt még brjanski erdő és ludovika. Egy bizonyos vürzburg. Ha felolvassák a mesét, hallható, melyik a gonosz, a gonosz hangsúlyokból. Ha olvasom magamnak, nincs az a hang, vagy nem biztos, hogy az, és nekem kell eldönteni, melyik legyen gonosz. Ha pedig nem olvasom, akkor azt döntöm el, hogy kik szerepeljenek. Előbb kelet-németországba vittek v. küldtek, csereüdülsre egy lágerbe. Aztán az apámmal nyugat-németországban, rokonoknál. Felültünk a vonatra, az anyuék ott maradtak a Keletiben. Németország. Egy hely, ahová őt valamikor elszállították, aztán onnan hazagyalogolt. A fájdalmait *gyúrta le*. Fájdalmak, erről nemigen beszélt. Sebsarlah. Hazajött (8) a fogságból, akkor mindenféle szarságok voltak, államosítás, nem volt munkája, félelem a (9) kitelepítéstől, ezekről mesélt, nem túl lelkesen, a morfiumról nem. Nőkről se. Nem beszéltek meg, semmi. Mondott ezt-azt, azután elhallgatott, nem néztem oda rendesen, ő sem ide, nem erősködtem, azt hittem, az nem *sükséges*. Röstelkedtünk, ahogy, állítólag, a parasztok. Mi volt a morfiummal. Mi volt mégis pinaügyben. Mondjuk úgy, hogy én például *valószínűleg*, amennyire csak tudok róla, a nők miatt írok. Ehhez ő mit szól. Mit szólsz. Egy kérdés. Aztán válaszolok is, én fogok válaszolni, hiszen hallottalak eleget már, helyetted, valami hülyeséget. Hülye vagy, hát, öregem. Amikor hülyeségeket beszélsz, az meglátszik rajtam, észreveszed, és alaposan megsértődsz. Morgolódás. Morogsz, de hogy mit, azt nem lehet kivenni a mormogástól. Mindenesetre megvagy, öreg, voltál és vagy. Az apu megvan. Elmáskálsz. Eszembe se szoktál jutni, úgy vagy, hogy eszembe se jutsz. Más, kétségbeejtő dolgok felé.

- (1) Elég. Elegem van. Eleget láttam már a pofádat. Hiányzik, de micsoda.
- (2) Ráadásul a dolog fölött örvendezve. Öröm, csodálkozás, hangsúlyoz az a valaki, dühítő. Egyre kevesebben dühítenek ilyesmivel.
- (3) Szépen fölhízott velem az anyám, nagy volt a hasa. Úgy kellett belegyömködni az autóba. Nem ám megnézem a táskáját a kis nagyságosnak, mondta neki a portás. Valami ismerősnek volt egy Adlerja.
- (4) Egyszer kellett. Igazából nem is vettek fel, végig.

(5) A nagypapa *azonnal* elesett, tizennégyben. Az apám kollégiumokban lakott. Bentlakás? A nagymama *egy bizonyos módon*, nem tudom, hogyan, de nem élte túl a férjét. Legyen az a változat, hogy szoptatáskor tejlázat kapott, „és” gyakran kezelték a Lipóton. Különösen szép asszony. A nagymamám nagyon szép. Galambbetétes fényképek Velencéből. Festmény, cigánylányjelmezben. Néha agresszívvé vált, olyankor „valahogy” fölment a Várba, feljutott, keresett egy ágyútalpat, rámászott az ágyúra, és hadonászott. Franciául kiabált. Az apámat nyaranként látta a birtokon. Van egy elsárgult fénykép, kisfiú sárga lovon. Az apám lovagolt. A Pepuska nagybácsi lovai.

(6) A földrengésre emlékszem. A karácsonyfa megindult a szoba sarka felé. Az apám, ahogy kiugrott az ágyból, a lódulástól elesett, ez az anyu története. Az anyám szerint úgy kezdődött ötvenhat, hogy egy autóbusz a Margit hidról a kanyarnál beleszaladt a Dunába. Állítólag én az Andrassy úton rugdostam a töltényhüvelyeket, erre viszont nem emlékszem. Hazafelé az óvodából a húgommal, hozott haza az apu, kimentünk az országház elé.

(7) Sokáig tartson. Én már sokat éltem, és azt hiszem, unom. Történjen máshogy. *A sebesültek kettesével, hármásával kúsztak, kellemetlenül és – ahogy Rosztovnak rémlett – olykor mesterkéltén kiabáltak, jajgattak.*

(8) Ha ott marad a háború után, ahol megmentették az életét, és elveszi azt a nőt, aki ápolta. Ha épp kicsit odébb találják el, nyomban elvérzik. Ha még odébb, egyszerű lőtt seb, talán vissza is kerül a frontra. A véna falát horzsolta a lövedék, az érfal a nyomástól kidudorodott. Valamin múlt, nem tudom, min, nagyon apró és jelentős valamin, hogy nem amputálták. Az egyik orvos, a Hagenau. Egy ápolónő. Talán az lehetett, hogy az apám felült az ágyon, és ránézett arra az orvosra.

(9) Félelem a. Csak egyszerű csapattiszt volt, frontszolgálat. Az Ernőékkel azt találják ki, vagyis a nők, a Klári meg az anyám, hogy a gyerekekre, hogy el ne cserélődjenek, valami jelet fognak tetováltatni. Tetováljon az Ernő? Ernő volt az ezredorvos. Minden este becsomagolták menetkészsre a cuccot egy ideig. Egy ideig a

A, a

Szabó T. Anna

ESŐ

fellegek lógnak Pest felett
 orgonaszirmot hord a szél
 busz emberszagú testmeleg
 de ez is jobb a semminél